

شرط جزایی در قراردادها

ضمانت‌های قراردادی و تعدیل آن در انواع معاملات، عقود بانکی، بورس و اوراق مشارکت، مقررات عمومی پیمان، حقوق نامزدی و نکاح با نگاهی به حقوق دیگر کشورها و کاربردی

د. د. حداد امین وحدانی نیا

معاون قضایی دادگاه‌های عمومی و انقلاب تهران

استادیار دانشگاه علامه طباطبائی

با دیباچه

دکتر سیدمصطفی محقق داماد

محقق
داد

سرشناسه	: وحدانی‌نیا، محمدامین، ۱۳۶۵ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: شرط جزایی در قراردادها: ضمانت‌های قراردادی و تعدیل آن در انواع معاملات، عقود بانکی، بورس و اوراق مشارکت، مقررات عمومی پیمان، حقوق نامزدی و نکاح با نگاهی به حقوق دیگر کشورها و کاربردی / محمدامین وحدانی‌نیا؛ با دیباچه سیدمصطفی محقق داماد. تهران: دادگستر، ۱۳۹۹.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۱۶۵-۲
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
عنوان دیگر	: ضمانت‌های قراردادی و تعدیل آن در انواع معاملات، عقود بانکی، بورس و اوراق مشارکت، مقررات عمومی پیمان، حقوق نامزدی و نکاح با نگاهی به حقوق دیگر کشورها و کاربردی.
موضوع	: شروط (حقوق) - ایران.
موضوع	: Conditions (Law) -- iran :
موضوع	: شروط (فقه)
موضوع	: Conditions (Islamic law)
موضوع	: قراردادها - ایران
موضوع	: Contracts -- Iran
موضوع	: عقود و ایقاعات (فقه)
موضوع	: Contracts (Islamic law)
موضوع	: وجه التزام (فقه)
موضوع	: Liquidated damages (Islamic law)
شناسه افزوده	: محقق داماد، سیدمصطفی، ۱۳۲۴ - مقدمه‌نویس
شناسه افزوده	: Mohaghegh Lamad, S. Mostafa
رده بندی کنگره	: KMH505
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۲۲۳۵۲۰

شرط جزایی در قراردادها

تألیف: دکتر محمدامین وحدانی‌نیا

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: مرداد ۱۳۹۹

شماره: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۲-۱۶۵-۲

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله، فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز، ابتدای خیابان فلسطین،

کوچه شهید ذاکری، بن‌بست سوم، پلاک ۶

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

کدپستی: ۱۴۱۶۷۵۳۶۸۱

آدرس سایت: www.dadgostarpub.ir

فهرست مطالب

.....	دیباچه	۱۳
.....	مقدمه	۱۷

بخش اول - مفهوم، مصادیق و اعتبار شرط جزایی

.....	فصل اول: مفهوم و مصادیق شرط جزایی	۲۳
.....	گفتار اول: مفهوم شرط جزایی	۲۳
.....	۱. تعریف شرط جزایی	۲۴
.....	۲. تعریف شرط جزایی	۲۵
.....	۳. جایگاه شرط جزایی در ارتباط با تقی موضوعه	۲۸
.....	۴. حقوق داخلی	۲۸
.....	۵. قانون مدنی	۲۸
.....	۶. قانون تجارت الکترونیک	۲۹
.....	۷. قانون آیین دادرسی مدنی	۲۹
.....	۸. قانون ثبت اسناد و املاک	۳۰
.....	۹. قانون محاسبات عمومی کشور	۳۰
.....	۱۰. مقررات عمومی پیمان	۳۱
.....	۱۱. قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶	۳۱
.....	۱۲. قانون حمایت از مصرف کننده	۳۲
.....	۱۳. حقوق دریایی	۳۲
.....	۱۴. مقررات معاملات اوراق بهادار و بورس	۳۲
.....	۱۵. حقوق خارجی	۳۳
.....	۱۶. حقوق اروپایی	۳۳
.....	۱۷. قواعد متحد الشکل تجاری U.C.C	۳۴
.....	۱۸. حقوق کامن لا	۳۵
.....	۱۹. کنوانسیون حقوق بیع بین الملل (۱۹۸۰)	۳۶

۲۰.	قانون مدنی و قانون تعهدات فرانسه	۳۷
۲۱.	مقررات آنستیرال	۳۸
۲۲.	اصول قراردادهای تجاری بین الملل موسسه بین المللی یکنواخت نمودن حقوق خصوصی	۳۹
۲۳.	مقررات عمومی بین المللی یمان	۳۹
۲۴.	حقوق سایر کشورها	۴۰
۲۵.	بررسی تطبیقی اصطلاحات مترادف با شرط جزایی	۴۲
۲۶.	تفاوت شرط جزایی با شرط عدم مسئولیت	۴۴
۲۷.	تفاوت شرط جزایی با شرط محدودکننده مسئولیت	۴۶
۲۸.	تفاوت شرط جزایی و شرط افزایش مسئولیت	۴۹
۲۹.	ماوت شرط جزایی با تعهد جایگزینی (قرارداد تخییری)	۵۰
۳۰.	تفاوت شرط جزایی با التزام بدلی	۵۳
۳۱.	تفاوت شرط جزایی با تهدید مالی (تعزیر یا غرامت مالی)	۵۳
۳۲.	تفاوت شرط جزایی با خسارت تأخیر تأدیه	۵۵
۳۳.	تفاوت شرط جزایی با اقاله	۵۵
گفتار دوم: مصادیق مجازات‌های قراردادی		۵۷
۳۴.	وجه التزام به قرارداد	۵۷
۳۵.	وجه عدم التزام به قرارداد	۶۰
۳۶.	وجه الضمان	۶۰
۳۷.	وجه الکفاله	۶۲
۳۸.	عربون در فقه	۶۳
۳۹.	بیعانه	۶۷
۴۰.	تعیین مجازات‌های کیفری در قرارداد	۶۸

فصل دوم: ماهیت حقوقی مجازات‌های قراردادی

۴۱.	نظریه توافق (نظریه الاتفاق)	۷۰
۴۲.	نظریه تضمین اجرای تعهد	۷۱
۴۳.	نظریه استحکام و استواری قرارداد	۷۲
۴۴.	نظریه حق فسخ و عدول از قرارداد	۷۵

۴۵.	نظریه تعیین خسارت (خسارت مقطوع)	۷۷
۴۶.	نظریه هبه	۷۹
۴۷.	نظریه عوض از انتظار طرف معامله	۷۹
۴۸.	نظریه عقد صلح	۸۱
۴۹.	نظریه جنبه مجازات داشتن شرط جزایی	۸۲
۵۰.	نظریه شروط جزایی با ماهیت حقوقی مرکب	۸۶
۵۱.	نظریه بیمه مسئولیت	۸۸
۵۲.	نظریه برگزیده	۸۹
۹۰.	فصل سوم: صحت و اعتبار شرط جزایی	
۹۰.	گفتار اول: بررسی نظریات موجود در باره صحت و اعتبار شرط جزایی	
۹۱.	۵۳. نظریه صحت شرط جزایی	
۹۱.	۵۴. آیات قرآن	
۹۳.	۵۵. روایات	
۹۸.	۵۶. بنای خردمندان	
۹۹.	۵۷. قاعده تسلیط	
۹۹.	۵۸. اصل صحت	
۹۹.	۵۹. نظریات فقهی	
۱۰۰.	۶۰. بیع اربون در فقه	
۱۰۰.	۶۱. قوانین موضوعه	
۱۰۱.	۶۲. نظریه بطلان و عدم اعتبار شرط جزایی	
۱۰۷.	۶۳. نظریه تفصیلی (تفاوت بین تعهدات پولی با تعهدات غیر پولی)	
۱۰۸.	۶۴. دلایل و نصوص فقهی	
۱۱۵.	۶۵. قوانین موضوعه	
۱۲۶.	۶۶. نگاهی به رویه قضایی و آرای محاکم	
۱۳۷.	گفتار دوم: شرایط صحت و اعتبار شرط جزایی	
۱۳۷.	۶۷. شرایط مربوط به توافق	
۱۳۷.	۶۸. وجود توافق	
۱۳۸.	۶۹. لزوم وجود توافق قبل از ورود خسارت	

۷۰. مخالف نبودن توافق با نظم عمومی و قواعد آمره ۱۳۹
۷۱. شرایط مربوط به مسوولیت ۱۴۲
۷۲. مسوولیت قراردادی ۱۴۲
۷۳. مسوولیت‌های غیر قراردادی (قهری) ۱۴۴

بخش دوم - احکام و آثار شرط جزایی

- فصل اول: الزام آور بودن شرط جزایی ۱۴۵
- مقتضای اول: عقد لازم و شرط جزایی ۱۴۶
۷۴. مبنای برر در قرارداد ۱۴۶
- گفتار دوم: عقاید جایز و شرط جزایی ۱۵۱
۷۵. مبنای برر عقد ۱۵۱
۷۶. شرط جزایی ضمن عقد ۱۵۲
- گفتار سوم: تعهدات ابتدایی و شرط جزایی ۱۵۴
۷۷. مفهوم تعهدات ابتدایی ۱۵۴
۷۸. شرط جزایی ضمن تعهدات ابتدایی ۱۵۵
- گفتار چهارم: شرط جزایی و تعهدات نامقدور ۱۶۰
- فصل دوم: تبعیت شرط جزایی و قرارداد اصلی از یکدیگر ۱۶۱
- گفتار اول: تبعیت شرط جزایی از قرارداد پایه ۱۶۲
۷۹. تبعیت وجودی شرط جزایی از قرارداد اصلی ۱۶۲
۸۰. تبعیت شرط جزایی در اوصاف و تضمینات ۱۶۳
۸۱. تبعیت شرط جزایی از بطلان یا انحلال قرارداد اصلی ۱۶۴
- گفتار دوم: تبعیت قرارداد پایه از شرط جزایی ۱۶۷
- فصل سوم: مطالبه محل شرط جزایی ۱۷۰
- گفتار اول: دعوی مطالبه محل شرط جزایی ۱۷۱
۸۲. طرح دادخواست و مرجع صلاحیت دار ۱۷۱
۸۳. ارکان دعوی مطالبه محل شرط جزایی ۱۷۱

گفتار دوم: شرایط مطالبه محل شرط جزایی	۱۷۳
۸۴ قابل مطالبه بودن اصل تعهد	۱۷۴
۸۵ مطالبه انجام تعهد	۱۷۴
۸۶ وجود عنصر حقوقی تقصیر	۱۷۸
۸۷ تحلیلی بر مفهوم تقصیر در شرط جزایی	۱۷۹
۸۸ اعمال فسخ در غین فاحش تقصیر نیست	۱۸۳
۸۹ اء لای وکالت بر خلاف بیع شرط تقصیر نیست	۱۸۴
۹۰ معاذ، عرفی یا قانونی	۱۸۴
۹۱ معهد به تنظیم سند رسمی در املاک عادی	۱۸۶
۹۲ مجازات برار داد در عدم تحویل مبیع	۱۸۶
۹۳ ورود خسارت	۱۸۷
۹۴ اثبات ورود خسارت	۱۹۳
۹۵ رابطه سببیت	۱۹۴
۹۶ سببیت بین متعهد و عدم اجرای تعهد	۱۹۴
۹۷ سببیت متعهد و ورود خسارت	۱۹۷
۹۸ تناسب شرط جزایی با خسارت واقعی	۱۹۸
۹۹ تناسب هنگام انعقاد قرارداد	۱۹۸
۱۰۰ مطالبه خسارت بیشتر از مقدار شرط جزایی	۱۹۹
۱۰۱ دیدگاه مخالف	۱۹۹
۱۰۲ نظریه موافق	۲۰۱
۱۰۳ نظریه تفصیلی	۲۰۲
گفتار سوم: رابطه مطالبه مورد شرط جزایی و الزام متعهد به اجرای عین تعهد	۲۰۷
۱۰۴ شرط جزایی تاخیر انجام تعهد	۲۰۸
۱۰۵ شرط جزایی برای عدم انجام تعهد	۲۱۲
۱۰۶ اثر شرط نسبت به طرفین قرارداد	۲۱۲
۱۰۷ اثر شرط جزایی نسبت به ثالث (خریدار دوم)	۲۲۰
۱۰۸ اثر شرط جزایی نسبت به ورثه متوفی	۲۲۲
گفتار چهارم: رابطه شرط جزایی با تعهدات متقابل	۲۲۴
۱۰۹ تبیین تعهدات متقابل و شرط جزایی	۲۲۴

۲۲۹	۱۱۰. حق حبس و شرط جزایی
۲۳۰	گفتار پنجم: رابطه شرط جزایی با اجرت المثل
۲۳۰	گفتار ششم: رابطه شرط جزایی با مطالبه ثمن
۲۳۲	گفتار هفتم: رابطه شرط جزایی با تعهدات حقوق خانواده
۲۳۲	۱۱۱. تاثیر شرط جزایی در وعده نکاح
۲۳۳	۱۱۲. وعده انشای عقد زوجیت
۲۳۵	۱۱۳. وعده تبدیل نکاح موقت به دائم
۲۳۶	۱۱۴. تاثیر شرط جزایی در حقوق زوجیت
۲۳۸	گزار هشتم: رابطه شرط جزایی با مقررات عمومی پیمان
۲۳۸	۱۱۵. پیمانکار در حقوق ایران
۲۳۸	۱۱۶. تجانس شرط جزایی در مقررات پیمان
۲۴۱	۱۱۷. شرط جزایی مشترک میزان مندرج در مقررات پیمان
۲۴۲	۱۱۸. ضبط ضمانت نامهی پیمانکاران
۲۴۲	۱۱۹. پیمانکاری در حقوق خارجی
۲۴۳	فصل چهارم: تعدیل و انحلال شرط جزایی
۲۴۴	گفتار اول: تعدیل شرط جزایی
۲۴۴	۱۲۰. نگاهی به دکترین معاملات نامتعارف
۲۴۴	۱۲۱. مفهوم متعارف
۲۴۸	۱۲۲. عرف معاملاتی
۲۴۹	۱۲۳. ارتکازات عقلایی و بنای خردمندان
۲۵۰	۱۲۴. عرف فقیهان و حقوق دانان
۲۵۲	۱۲۵. معامله متعارف
۲۵۴	۱۲۶. نظریه معامله نامتعارف
۲۵۷	۱۲۷. تعدیل شرط جزایی توسط طرفین
۲۵۷	۱۲۸. تعدیل قانونی و قضایی شرط جزایی
۲۵۸	۱۲۹. مبنای فقهی و حقوقی تعدیل
۲۵۹	۱۳۰. تعدیل قانونی و قضایی شرط جزایی در حقوق خارجی
۲۶۱	۱۳۱. تعدیل قانونی و قضایی در حقوق ایران

۱۳۲. فلسفه و معیار تعدیل شرط جزایی.....	۲۶۶
۱۳۳. فلسفه تعدیل شرط جزایی.....	۲۶۶
۱۳۴. معیار تعدیل شرط جزایی.....	۲۶۷
۱۳۵. شرایط تعدیل شرط جزایی.....	۲۶۸
۱۳۶. شرایط کاهش شرط جزایی.....	۲۶۸
۱۳۷. گراف بودن شرط جزایی.....	۲۶۸
۱۳۸. اجرای قسمتی از تعهد.....	۲۷۲
۱۳۹. نقض متعهد له شرط جزایی در تأخیر یا عدم انجام تعهد.....	۲۷۵
۱۴۰. شرط جزایی بیش از حد مقرر در تعهدات با موضوع وجه نقد.....	۲۷۷
۱۴۱. شرایط افزایش شرط جزایی.....	۲۷۷
۱۴۲. سوء نیت در خطای سنده متعهد در تأخیر یا عدم اجرای تعهد.....	۲۷۸
۱۴۳. ورود خسارنی که بر ذمه شرط جزایی نبوده است.....	۲۸۰
۱۴۴. صدمه‌های بدنی و اقامه به نفع سبب.....	۲۸۰
۱۴۵. شرط جزایی به منزله شرط معاذر کننده از مسئولیت.....	۲۸۰
گفتار دوم: انحلال شرط جزایی.....	۲۸۲
۱۴۶. انحلال تبعی شرط جزایی.....	۲۸۲
۱۴۷. تعلیق اجرای تعهد.....	۲۸۳
۱۴۸. تغییر اوضاع و احوال قرارداد.....	۲۸۳
۱۴۹. انحلال مستقیم شرط جزایی.....	۲۸۴
۱۵۰- وفای به شرط جزایی.....	۲۸۴
۱۵۱. انحلال توافقی شرط جزایی.....	۲۸۵
۱۵۲. پیش‌بینی انحلال شرط جزایی در ضمن قرارداد.....	۲۸۵
۱۵۳. انحلال توافقی شرط جزایی بعد از قرارداد.....	۲۸۶
۱۵۴. تأثیر صلح در معامله بر شرط جزایی.....	۲۸۷
۱۵۵. رضایت عملی مالک به ادامه تصرفات مستاجر.....	۲۸۸
۱۵۶. انحلال قضایی شرط جزایی.....	۲۸۹
۱۵۷. تأثیر فوت بر شرط جزایی.....	۲۹۸
فهرست منابع.....	۲۹۹

دیباچه

کلیه قراردادهایی که موافق با شرایط صحت منعقد می‌گردد از اعتبار برخوردار و لازم‌الوفاء می‌باشند. یعنی هریک از طرفین عقد ملزم به ایفای کلیه التزامات ناشی از عقد خواهند بود.

چنانچه احد طرفین از ایفای به التزامات ناشی از عقد سرباز زند و یا تعلل ورزد، طرف مقابل می‌تواند از اتمام الزام آنرا بخواهد. دادگاه به موجب وظیفه قضایی وارد رسیدگی می‌گردد و پس از احراز حقانیت خواهان، خوانده را ملزم به ایفای تعهدات ناشی از عقد می‌نماید.

جای این سوال وجود دارد که حکم داده مبنی بر الزام خوانده به انجام تعهد، از نظر شرعی مستند به چیست؟ پاسخ این سوال در درون تبیین مفهوم «حکم تکلیفی» نهفته است. تقسیم احکام به تکلیفی و وضعی از مختصات علم اصول فقه اسلامی است و شاید این گونه تقسیم در نظام‌های حقوقی مدرن دیده نشود. طرفین عقد پس از انعقاد، مخاطب حکم تکلیفی وجوب وفای عقد و انجام التزامات ناشی از آن می‌باشند. بنابراین حکم دادگاه مستند است به حکم تکلیفی شرع و قانون مبنی بر وجوب ایفای به عقد و تعهد. به دیگر سخن حاکم در روابط شهروندان از باب امر به معروف و نهی از منکر و تکالیف شرعی شهروندان را می‌تواند الزام نماید. لذا وقتی در دادگاه اثبات شد که احد طرفین به تکلیف شرعی خود عمل نکرده، به درخواست ذینفع حاکم مبادرت به الزام مستنکف می‌کند.

تا اینجا دادگاه به مقتضای وظیفه امر به معروف اقدام می‌کند. زیرا انجام وظیفه امر به معروف در درجات بالا وظیفه حاکمیت است. ولی چنانچه خوانده برغم صدور رای دادگاه اقدام به ایفای تعهد ننماید حاکم مستقیماً وارد عمل می‌گردد. مداخله مستقیم دادگاه تا جایی که ممکن است سرانجام منجر به تصرف در اموال مستنکف گردد، مستند به «قاعده الحاکم ولی الممتنع» است.